

МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ
(Београд)

ОСНОВА И НАСТАВЦИ ПРЕЗЕНТСКИХ ОБЛИКА У СРПСКОМ СТАНДАРДНОМ ЈЕЗИКУ

I

1. У традицији је српске граматике да презентску основу види увек као вокалску или са вокалским завршетком,¹ будући да се она издваја „кад се од 2. л. једн. одбије лични наставак *ш*: *ћресе-ш*, *ћоне-ш*, *чује-ш*, *носи-ш*“ (Алексић–Станић 1978: 175), одн. „тако што се у 1. лицу множине презента одбије лични наставак *-мо*: *носи-(-мо)*, *ради-(-мо)*, *чија-(-мо)*, *чује-(-мо)*, *ћлетије-(-мо)*, *дође-(-мо)*“ (Станојчић–Поповић 2000: 108, а уп. и СХЈ 1972: 381), што даје исте резултате.² Сходно томе, лични наставци једнине презента увек су монофонемски: *-м* (код *моћи* и *хшећи -у*), *-ш*, *-џ*, док су наставци за 1. и 2. л. множине бифонемски, консонантско-вокалски (*-мо*, *-ће*).

2. Тако се учи у школи, а тако су нас учили и на факултету (уп. Белић 1965; Стевановић 1975). Такво учење изгледа логично и кохерентно, тим пре што „у промени глаголској преовлађују данас у потпуности глаголи у којима се пред наставцима личним за презент находи друкчији глас неголи у основи за инфинитив“ (Белић 1965: 53). То омогућује јасно разграничење између инфинитивно-аористне и презентске основе, као и мање-више прихватљиву поделу српск(охрватск)их глагола на осам одн. седам врста (по Белићевој класификацији одн. Стевановићевој модификацији те класификације). Проблем, међутим, представља 3. лице множине глагола I, II, III, IV, VI и VII врсте (по Стевановићевој подели), тј. свих врста осим V. Ако би се, наиме,

¹ Уп. и за бугарски језик: „Сегашната основа на глаголите в новобългарския зик може да завършва само на *-е*, на *-и* или на *-а*, *-я* [’а-]“ (Стојанов 1980: 364).

² То важи и за Белићеву, нешто ширу и не тако конкретизовану формулацију, по којој „кад се од облика садашњег времена одбију наставци који се почињу сугласником, добива се основа садашњег времена“ (Белић 1933 (2000): 217).

на презентску основу додали наставци 3. л. мн. *-e, -y* (како то препоручују готово сви претходно поменути приручници), онда бисмо у гл. I врсте имали **йлейшеу, *йресеу* и сл.; 3. л. мн. глагола II врсте гласило би **ореу, *йишеу* и сл.; III врсте — **бринеу, *гинеу* итд.; IV — **чујеу, *кујеу* и сл.; VI — **носие, *видие* итд.; VII — **бежие, *држие* и сл.

3. Као „личне наставке“ 3. л. мн. презента наводи Белић (1965: 57) само *-y* и *-e*, а и Стевановић каже да је „завршетак овога облика двојак“ (1975: 336). И у лексикону СХЈ (1972: 380) наводе се два наставка за 3. л. мн.: „а) глаголи чија се основа презента завршава самогласником *-и* у 3. л. мн. имају *-e* (*носе*); сви остали глаголи имају *-y* (*йресеу, ору, чују, кују, режу, йевају*)“. С друге стране, Станојчић и Поповић (1978: 114) наводе три наставка за 3. л. мн. *-y* (I–IV врста, по Стевановићевој модификацији Белићеве поделе), *-ју* (V врста) и *-e* (VI, VII врста). Алексић и Станић кажу да се 3. л. мн. „завршава“ на *y, ју* или *e* (1975: 175).³ И Стевановић (1975: 336) говори о „завршетку“ 3. л. мн. презента. Прича о завршецима (а не о наставцима) може потицати отуда што, према Стевановићу, „завршетак 3. л. мн. презента садржи у себи лични наставак и наставак за основу презента“ (1975: 336). Сличну формулацију имамо и код Белића: „У трећем л. мн. завршетак, који је самогласничке природе, спаја се са завршним вокалом презентске основе и даје: *̄y, j̄y* или *ē*“ (1933 (2000): 222).⁴ Додатни проблем представља чињеница да термини „наставак“ и „завршетак“ нису, ни код Белића, ни код Стевановића, јасно разграничени.⁵

4. После овога јасно је да при традиционалном издвајању презентске основе остаје спорно питање 3. л. мн., јер тврдња како се „презент ... гради додавањем личних наставака на основу презента“ (Стевановић 1975: 336), синхронизички посматрано, не важи за 3. л. мн.

³ У парадигми гл. *журиши -e* у 3. л. мн. одвојено је цртицом (*жyр-ē*) као *-м, -ш, -мо, -ше* (стр. 175).

⁴ Отуда Белић ово *y, ју* и *e* не одваја цртицом кад наводи примере за типове конјугације презента. Уп. *йресе̄-м, йресе̄-ш, йресе̄; йресе̄-мо, йресе̄-ше, йресе̄у* и сл. (Белић 1960: 461). На овај начин Белић, нехотично, изједначава 3. л. јд. *йресе*, у којем (ако издвајамо презентску основу на његов начин), имамо нулти наставак, и 3. л. мн. *йресеу*, у којем несумњиво имамо пуни наставак.

⁵ Тако, нпр., Белић говори да се „основи презентској додају ... завршеци: за 1. л. јд. м: *плете-м ...*“ (1933 (2000): 222), а одмах затим о „наставцима“ *y, ју* и *e* у 3. л. мн. (1933 (2000): 223). И код Стевановића су „завршетак“ и „наставак“ често синонимични (уп., нпр.: „Разлика између ових именица м. и ср. рода у томе је што имају различне завршетке у облицима ном., ак. и вок. и једине и множине, и што именице ср. рода у ова три падежа имају увек исти завршетак“, стр. 190). Уп. и: „*Наставци за облик или завршеци* представљају 'сполне ознаке појединих односа што се тим облицима обележавају', одн. представљају знаке обележености“ (СХЈ 1972: 233).

ако презентску основу издвојимо на претходно описан начин. Из ове замршене ситуације постоје, како сада изгледа, три могућна излаза:

а) увођење термина 'завршетак' уместо 'наставак' (како су то, као што смо видели, недоследно чинили старији граматичари), који би важио само за 3. л. мн., али под условом да 'завршетак' и 'наставак' не значе исто;

б) увођење додатног правила за 3. л. мн., по којем се оно твори од окрњене презентске основе и наставака -у, -ју и -е;

в) другачија полазна основа за издвајање презентске основе, и то управо од 3. л. мн. презента (а не од 2. л. јд. одн. 1. л. мн., како је то уобичајено у српској граматичкој традицији).

5. а) У савременој морфолошкој анализи нема морфеме која би се звала завршетком, већ се оперише само основама и афиксима. Истина, каже се, нпр., за неке именице да се завршавају на сугласник (нпр. *јелен, сивар*), али њихов је наставак у ном. јд. -*ø*. Постоје и тзв. алтернативни наставци, нпр. -*и/-ју* (у) у инстр. јд. именица типа *сивар* одн. алтернанте које се понашају као нека врста комбинаторичних варијаната, нпр. -*ом/-ем* у инстр. јд. им. I врсте (с *јелен-ом / с младић-ем*). Што се основинских морфема тиче, говори се и о аломорфама (нпр. *вук-ох/вуч-е/вуц-и* и сл. или *маси-и/маши-у*), али није уобичајено да се основа и наставак третирају као једна морфема. Отуда је Белићево решење проблема 3. л. мн. презента за савремену граматику неприхватљиво.

б) Појам окрњене основе није уопште непознат у морфологији, па ни у морфологији глагола. Тако се у лексикону СХЈ (1972: 254) каже да се, између осталог, инфинитив, радни глаголски придев и глаголски прилог прошли глагола *донети* творе од окрњене инфинитивно-аористне основе *доне-* (јер је пуна *донес-*), мада би, по нашем мишљењу, *донес-* и *доне-* било боље третирати као алтернативне основе (уп. аорист *донес-ох* и *доне-х*). Говори се, такође, како се имперфекат глагола I, III, IV_A и VI врсте твори „од основе презента окрњене одбијањем крајњег самогласника“ (Стевановић 1975: 338). Станојчић и Поповић (2000: 114) наводе, чак, да се цео презент глагола IV, VI и VII врсте гради од презентске основе „додавањем само личних наставака“ на окрњену основу („без вокала *е*, одн. *и*“), што мора да је нека омашка, јер бисмо у томе случају имали, нпр. **чуј-м*, **нос-м*, *држ-м*.⁶ Ако су, пак, аутори ове већ познате средњошколске граматике мислили само на 3. л. мн. (што је могуће), онда је поменути гл.

⁶ У првобитној верзији ове граматике (из 1989. г.) не помиње се разлика у творби презента између I-III и V врсте, с једне, и IV, VI и VII врсте, с друге стране

врстама ваљало додати и I (уп. *расће-мо* : *расћ-у*), II (уп. *оре-мо* : *ор-у*), III (уп. *куцне-мо* : *куцн-у*) и IVБ (уп. *болује-мо* : *болуј-у*).

в) Уколико би се презентска основа узимала из 3. л. мн. презента, онда се у већини глаголских врста уопште не би постављало питање односа између основе и наставка у овоме лицу, што, како ћемо видети, не значи и крај нашим мукама.

II

6. Издвајање презентске основе из 3. л. мн. презента, примењено у савременим граматикама неких других словенских језика, па и хрватским, није сасвим непознато ни у српској граматичкој пракси. Тако, на пример, Радоје Симић каже да се „презентска основа најјасније ... распознаје у трећем лицу множине презента, и добија се одстрањивањем наставка *-у* или *-е*“ (1996: 169).⁷ И ауторке *Српскохрватске граматике за странце* истичу да се „презентска основа свих глагола ... добија када се од трећег лица множине презента одбије лични наставак *-е* или *-(j)у*“ (Мразовић–Вукадиновић 1989: 90).

7. У обе ове граматике оперише се тројаким наставцима у презенту: типа *-еш* (*йџлиј-џеш*) / *-у* (*йџлиј-јџ*), типа *-иш* (*има-иш*) / *-ју* (*има-јџ*) и типа *-иш* (*кџс-йиш*) / *-е* (*кџс-џ*) (примери Симић 1996: 179, а уп. и Мразовић–Вукадиновић 1989: 113). Истина, ауторке Граматике за странце немају у другонаведеном типу *-иш/ју* већ *-аиш/ају* (стр. 113), али из претходно дате формулације произилази да оне ово *а*, изгледа, и не сматрају саставним делом наставка: „Презентска основа ових глагола [типа *йевајши* — М. Н.] се завршава вокалом *а*. Тај крајњи вокал је у исто време обележје 3. лица једнине. Стога смо вокал *а* (иако је то завршетак основе) оставили уз личне наставке презента за сва лица“!? (1989: 91, а уп. и 93. стр.).⁸

8. У сваком случају, у обе ове граматике имамо презентску основу издвојену из 3. л. мн. презента и тројаке презентске наставке. Што се наставака тиче, Хрв. грам. (1997: 236), у којој се на исти начин добија презентска основа, има систем 4×2 , при чему се ово „2“ односи на дужину одн. краткоћу вокала у наставку (за нас ирелевантну): 1. *-еш* (2. л. јд.) / *-у* (3. л. мн.), 2. *-јеш/ју*, 3. *-аиш/ају* и 4. *-иш/-е*.

(Ж. Станојчић — Љ. Поповић — С. Мицић, *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања*, Београд — Нови Сад, стр. 105).

⁷ На 179. стр. међу наставцима 3. л. мн. презента наводи се и *-ју*.

⁸ Чудно је да ауторке ове, по много чему, одличне и савремене граматике нашег књижевног језика говоре о вокалу *а* као обележју 3. л. јд. презента гл. ове врсте, уместо о наставку *-а* или *-џ*.

Ова разлика у броју наставака потиче отуда што је код Симића и ауторки Граматике за странце *-j-* у *лију, кљују, болују* и сл. део презентске основе, а у Хрв. грам. део наставака.⁹ Осим тога, код Симића је *a* у *имāш-имају* део основе, у Хрв. грам. део наставака, а у Мразовић–Вукадиновић (1989) део основе који се рачуна као део наставака (ако се нешто тако контрадикторно може рећи).

9. Спорни су, дакле, наставци IV и V Стевановићеве врсте (типа *чуџи, коваџи* одн. *сјаваџи*). Ако су, пак, спорни наставци, онда је спорна и презентска основа, јер се она, како смо видели, управо добија одбијањем наставака у 3. л. мн. презента (који су у различитим граматицима различити). Као последицу тога имамо и различито тумачење творбе императива. У Хрв. грам. каже се да се овај облик твори од презентске основе, у већине глагола, или инфинитивне основе и наставака (стр. 242). Из Симићевих формулација јасно је да он полази од презентске основе. Међутим, у *Грамаџици српскохрватског језика за странце* П. Мразовић и З. Вукадиновић стоји да се императив „гради тако што се од 3. лица множине презента одбаци завршетак и дода одговарајући наставак за облик императива“ (1989: 128),¹⁰ што, ако смо добро схватили разлику између термина „завршетак“ и „наставак“ (примењиваних у овој граматици), у резултату даје исто оно што Симић сматра наставцима (дакле *-y, -ju, -e*), а што се разликује од Хрв. грам. која има *-ju* (а не *-y*) у *ку-ју*, а *-aju* (а не *-ju*) у *сјав-aju*.

10. Уз све то замешатељство имамо нама нејасно Симићево одустајање од онога што је на претходној страници говорено о презентској основи и наставцима (или, можда, случајну омашку у избору примера за илустрацију), па се код њега за глаголе типа *йошеџаџи-йошеџам-йошеџају* каже да су „са презентском основом на сонант *-j-*“ и да код таквих глагола императивни „једински облик остаје без наставака“ (1996: 180). У Хрв. грам. се такође говори о нултом наставку у императиву код „глагола којима се презентска основа свршава на *j*“ (1997: 243), али типа *кројџи-кроје-крој, бојаџи се — боје се — бој се*.

11. У већини српских граматики, и то баш у онима које служе (или су служиле) као школски и факултетски уџбеници одн. приручници, стоји да се императив твори од облика 3. лица множине презента одбацивањем наставака (уп., нпр., Станојчић–Поповић 2000: 114), што би требало да буде једнако презентској основи издво-

⁹ Триницка каже да код руских глагола с основом инфинитива на *-ова-* имамо „в настоящем времени *-y-*“ (Јанко-Триницка 1989: 98).

¹⁰ Готово исто то имамо код Стевановића (1975: 337), који презентску основу не издваја из 3. л. мн.

јеној из истога презентског лица. Ако пођемо од тога и чињенице да је неспорно примарни императивни наставак *-и* (*-j* је само позиционо условљена варијанта тога наставак), онда бисмо имали следеће облике 2. л. јд. (по гл. врстама датим у Стевановић 1975: 330–336):

- I плести–плёт-*ȳ*–*īlētī*-*и*;
- II òрати–òр-*ȳ*–òр-*и*;
- III брїнути–брїн-*ȳ*–*брїн-и*;
- IV чўти–чў-*jȳ*–чў-*j* (← *чу-*и* ← *чу-*и*); ковати–ку-*jȳ*–*кў-ј* (← *ку-*и* ← *ку-*и*);
- V п(ј)ёвати–п(ј)ёва-*jȳ*–*ī(j)ěvā-j* (← *пјева-*и* ← *п(ј)ева-*и*);
- VI лòмити–лòм-*ē*–лòм-*и*; вїд(ј)ети–вїд-*ē*–вїд-*и*;
- VII држати–држ-*ē*–*држ-и*.

12. Из овакве анализе произилази следећи систем презентских наставака:

а) I–III врста

ј е д н и н а

1. *-ēm* (раст-*ēm*, òр-*ēm*, брїн-*ēm*)
2. *-ēш* (раст-*ēш*, òр-*ēш*, брїн-*ēш*)
3. *-ē* (раст-*ē*, òр-*ē*, брїн-*ē*)

м н о ж и н а

1. *-ēмо* (раст-*ēмо*, òр-*ēмо*, брїн-*ēмо*)
2. *-ēте* (раст-*ēте*, òр-*ēте*, брїн-*ēте*)
3. *-ȳ* (раст-*ȳ*, òр-*ȳ*, брїн-*ȳ*)

б) IV врста

ј е д н и н а

1. *-jēm* (чў-*jēm*, бòлу-*jēm*)
2. *-jēш* (чў-*jēш*, бòлу-*jēш*)
3. *-jē* (чў-*jē*, бòлу-*jē*)

м н о ж и н а

1. *-jēмо* (чў-*jēмо*, бòлу-*jēмо*)
2. *-jēте* (чў-*jēте*, бòлу-*jēте*)
3. *-jȳ* (чў-*jȳ*, бòлу-*jȳ*)

в) V врста

ј е д н и н а	м н о ж и н а
1. -м (кй̑д̑а̑-м)	-мо (кй̑д̑а̑-мо)
2. -ш (кй̑д̑а̑-ш)	-ше (кй̑д̑а̑-ге)
3. -∅ (кй̑д̑а̑-∅)	-ј̑ (кй̑да̑-ј̑)

г) VI и VII врста

ј е д н и н а

1. -ѝм (н̑с̑-ѝм, в̑д̑-ѝм, др̑ж̑-ѝм)
2. -ѝш (н̑с̑-ѝш, в̑д̑-ѝш, др̑ж̑-ѝш)
3. -ѝ (н̑с̑-ѝ, в̑д̑-ѝ, др̑ж̑-ѝ)

м н о ж и н а

1. -ѝмо (н̑с̑-ѝмо, в̑д̑-ѝмо, др̑ж̑-ѝмо)
2. -ѝше (н̑с̑-ѝте, в̑д̑-ѝте, др̑ж̑-ѝте)
3. -ѝ̑ (н̑с̑-ѝ̑, в̑д̑-ѝ̑, др̑ж̑-ѝ̑)

13. Наведени систем (једноморфемских) наставака V врсте није у потпуној корелацији с наставцима осталих врста, које су двоморфемске, при чему прва морфема указује на презент, а друга на лице и граматички број, нпр. *е* онд. *ш* у *-еш* (раст-*еш*). Отуда у Хрв. грам. (1997: 236) имамо: *-ам* (нпр. сп̑ав̑-*ам*), *-аш* (сп̑ав̑-*аш*), *-а̑* (сп̑ав̑-*а̑*) итд. (уп. и Мразовић–Букадиновић 1989: 91 и 93, одн. т. 7 и 8 у овоме раду).¹¹

Осим тога, остаје спорна основа и 'сет' презентских наставака глагола IV врсте, јер у императиву неких глагола IV_Б врсте са дугим слогом испред наставка за 3. л. мн. типа *даваѝи–дају* (као и VI врсте типа *гајѝи–гаје*) имамо *дају* и сл., што би онда указивало на презентску основу *дај-* и наставка *-ем, -еш, -е; -емо, -еѝе, -у* (као код гл. I–III врсте) или би се у игру одиста морао увести наставак *-ји*, како то и чине наше граматике (уп. Стевановић 1975: 337; Станојчић–Поповић 2000: 114). Уз то, у гл. VI врсте са кратким слогом испред наставка за 3. л. мн. презента и основом на *-ј* имамо императив који није творен од пуне основе или не пуним наставком. Наиме, облици као што су *бр̑ѝј* (: бројити), *ѝдв̑ѝј* (: издвојити), *на̑ѝѝј* (: напојити), *ѝд̑ѝѝј* (: подојити) и сл. творени су или од окрњене презентске основе одн. окрњеног облика 3. л. мн. презента (*на̑ѝѝ-ј-е* → *на̑ѝѝ-* + *и* → *на̑ѝѝ-ѝ* → *на̑ѝѝј*) или нултим наставком (*на̑ѝѝ-е* → *на̑ѝѝј* + ∅ → *на̑ѝѝј*).

¹¹ Разлози за нејасну границу између основе и наставка код гл. V врсте лежи у фонетским променама извршеним у прошлости (уп., нпр. срп. *чи̑ѝѝѝи–чи̑ѝѝиш* : рус. *читать–читаеш*).

III

14. Све ово показује да ни издвајање презентске основе из 3. л. мн. презента не решава све спорне случајеве, мада има неке предности у односу на поступак уобичајен у српским граматицима:

а) ако би се остало на строго синхронизованом плану, више се не би морало оперисати додатним правилом скраћивања основе при објашњењу 3. л. мн. презента и образовања имперфекта глагола I, III, IV_A и VI врсте (од „окрњене презентске основе“), а у већине глагола ни правилом скраћивања облика при објашњавању творбе императива (од „окрњеног облика 3. л. множине презента“¹² одн. „од облика 3. лица множине презента одбацавањем наставка“¹³);

б) на овај начин би се наше учење о презентској основи и наставцима презентских облика ускладило са савременим граматичким учењем неких других словенских народа (али не свих), па и оних једнојезичких (уп. Хрв. грам. 1997: 234, као и Маретић 1963: 239 и даље).¹⁴

Иако, као што се види, ово решење има извесних предности над традиционалним, ни оно није идеално:

а) њиме се увелико брише формална (морфемски исказана) разлика између инфинитивне и презентске основе, што је у неким поделама глагола на врсте (нпр. у Белићевој) од битног значаја;¹⁵

б) остаје и даље унеколико спорно питање презентских наставака у IV и, нарочито, V врсти;

¹² СХЈ 1972: 136.

¹³ Станојчић–Поповић 2000: 114.

¹⁴ У руским граматицима се форме *-ешь*, *-ишь* (2. л. јд.) одн. *-ете*, *-ите* (2. л. мн.) третирају као презентске наставачке морфеме (в. Рус. грам. 1970: 411; Јанко-Триницка 1989: 97). У словеначкој граматици имамо такође *ber-em*, *del-am*, *rêč-em*, *striž-em* (уп. Топоришич 2000, стр. 362 и 363), али је у бугарској *бере-ш*, *носи-ш*, *вика-ш* и сл. (Стојанов 1980: 361–363).

¹⁵ Није, међутим, уопште страшно што се оваквим приступом примат у класификацији глагола фактички даје инфинитивној основи (будући да је презентска у том случају необележена), јер се тај облик и иначе сматра основним. Истина, класификација глагола на основу прилика у инфинитиву у супротности је са граматичком праксом у Србији, али јој није сасвим непозната. Њу је, на пример, код нас спровео Радоје Симић у својој средњошколској граматици (Симић 1996: 169–174), додуше на начин који аутору ових редака није сасвим прихватљив (нпр. у истој су гл. врсти, додуше у три разреда, гл. типа *пѣћи–пѣчѣм* одн. *чуйти–чужѣм*, потом *вѣзати–вѣжѣм* одн. *лудоваѣти–лудујѣм* и, у 3. разреду, гл. типа *ѣднуѣти–ѣднѣм* одн. *дѣгнуѣти/дѣћи–дѣгнѣм*, па се поставља питање смисла класификације ако она у истој врсти обухвата тако различите глаголе).

в) у творбу императива, бар неких глагола, уводи се и инфинитивна основа.

15. Традиционални поступак издвајања презентске основе има такође своје добре стране:

а) чува се, уз супрасегментне факторе, разлика између инфинитивне и презентске основе у свим глаголским врстама;

б) презентска основа издваја се без проблема, што омогућује лако утврђивање система презентских наставака, који је једнак за глаголе свих врста, осим 3. л. мн. (за које су потребна посебна правила и додатна објашњења).

Што се слабости овога решења тиче, о њима смо детаљније говорили у претходном излагању, па нема потребе понављати их.

16. После свега, тј. после ове кратке и, делом, непотпуне анализе, остаје на граматичарима (ауторима граматика) да отклоне извесне (махом ситне и вероватно непажњом настале) омашке, нејасноће и недоследности и да се, генерално узевши, одлуче за неко од наведених одн. могућих решења, узимајући при томе у обзир њихове добре и лоше стране, али не занемарујући при томе ни остале, постојеће и могуће, можда такође валидне. Ово друго пре свега важи за ауторе граматика академијског типа и универзитетских приручника, који се, с овим и другим граматичким питањима у вези, такође често понашају по систему „тако и никако друкчије!“ и не указују на друкчије приступе, а своје остављају без неопходних коментара и објашњења. Уосталом, граматика (ни нормативна, ни, поготову, дескриптивна) није исто што и правопис.

С друге стране, ваљало би да граматике за основну и средњу школу буду, у овоме погледу и у многим другим доменима (нпр. у подели глагола на врсте), међусобно усаглашене, јер различита (а уз то необразложена) решења стварају збрку, а не унапређују знања о језику.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Алексић–Станић 1978 Др Радомир Алексић — Милија Станић, *Граматика српскохрватског језика за ученике гимназије*. Тринаесто издање, Београд.
- Белић 1965 Др Александар Белић, *Историја српскохрватског језика, књ. II св. 2: Речи са коњугацијом*. Друго издање, Београд.
- Јанко-Триницка 1989 Надия Александровна Јанко-Триницкая, *Русская морфология*, 2-е издание, исправленное, Москва.
- Маретић 1963 Prof. Dr T[omislav] Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Треће, непромијенјено издање, Zagreb.

- Мразовић–Вукадиновић 1989 Pavica Mrazović — Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci — Novi Sad.
- Рус. грам. 1970 *Грамматика современного русского литературного языка*, ответственный редактор Н. Ю. Шведова, Москва.
- Симић 1996 Радоје Симић, *Српска грамаџика за средње школе, I*, Београд.
- Станојчић–Поповић 2000 Живојин Станојчић — Љубомир Поповић, *Грамаџика српскога језика, Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе*. Седмо издање, Београд.
- Стевановић 1975 М[ихаило] Стевановић, *Савремени српскохрватски језик, I*. Треће издање, Београд.
- Стојанов 1980 Проф. Стоян Стојанов, *Грамматика на българския книжовен език, Фонетика и морфология*. Трето издание, София.
- СХЈ 1972 *Српскохрватски језик, енциклопедијски лексикон Мозаик знања*, Београд.
- Топоришич 2000 Jože Toporišič, *Slovenska slovnica, Četrta, prenovljena in razširjena izdaja*, Maribor.
- Хрв. грам. 1997 Eugenija Barić — Mijo Lončarić — Dragica Malić — Slavko Pavešić — Mirko Peti — Vesna Zečević — Marija Znika, *Hrvatska gramatika. II. promijenjeno izdanje*, Zagreb.